



## Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

### Sharqshunoslik. Востоковедение. Oriental Studies

SHARQSHUNOSLIK  
ВОСТОКОВЕДЕНИЕ  
ORIENTAL STUDIES

Jurnal websayti:

<https://orientalstudies.uz/index.php/os>

#### FORS KO'RFAZI MINTAQASI TURIZM MARKAZLARINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

*Ravshanjon Risqulov*

*O'qituvchi,*

*Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti*

*Toshkent, O'zbekiston*

*Email: [ravshanriskulov@mail.ru](mailto:ravshanriskulov@mail.ru)*

#### MAQOLA HAQIDA

**Kalit so'zlar:** Fors ko'rfazi, qayta tiklanuvchi energiya resurslari, tabiiy – rekreatsiya, MENA, destinatsiya, Master Card, kruiz, segment, neft dollarlari, turistik infratuzilma.

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada Fors ko'rfazi mintaqasida turizm markazlari shakllanish sabab omillari va rivojlanish istiqbollari ularga ta'sir etish jihatlari iqtisodiy tahlil qilingan. Mintaqada yetakchi destinatsiyalar sanab o'tilgan bo'lib, ular turistlar oqimlari, ichki va xalqaro turistlar miqdorlari bilan solishtirilgan. Diagramma va jadvallar turli hisoblash usullarini uyg'unlashtirilgan holda olib borilgan. Maqola statistik va iqtisodiy ma'lumotlarni keng qamrovda tahlil qilish asnosida yozilgan. Qayd etish kerakki, maqolada Yaqin Sharq mintaqasiga kiruvchi davlatlar orasida Fors ko'rfazi davlatlari iqtisodiy salohiyati evaziga turizmi taraqqiy etgan mintaqa hisoblanadi. Tabiiy boyliklari va geografik nuqtai nazaridan turizm industriyasi shiddatli rivojlanmoqda. Bunga qator omillar misol qilib olinishi keltirib o'tilgan. Ularga tugallanadigan biroq, qayta tiklanuvchi boy energiya resurslari hisobiga byudjet daromadlari, boy va yirik tabiiy – rekreatsion va tarixiy ob'ektlar, ulkan moliyaviy va boshqaruv evaziga turizmning barcha turlarini rivojlantira olish qobiliyati kabilar shular jumlasidandir.

Shu borada mintaqadagi har bir davlat o'zining muhim xususiyatlari va nyuanslariga ega: turistik resurslar, iqlim, yirik hajmli investitsiya imkoni, moddiy – texnik baza va boshqalar mintaqada turizm markazlari shakllanishiga ta'sir

ko'rsatadi bu esa bevosita turistlar oqimi xususiyatlariga bog'liq. Bundan tashqari mintaqadagi siyosiy vaziyat, an'analar va odatlar turizmga muhim sanaladigan o'ziga xos tur mahsulot yaratish uni ommalashtirish, harakatlantirish va mavqeini ko'tarishga xizmat qiladi. Olingan natijalarni O'zbekistonda turizm rivojlanishi xizmat qiluvchi yondashuvlar ishlab chiqishda qo'llash mumkin.

---

## FORMATION AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF TOURIST CENTERS IN THE PERSIAN GULF REGION

**Ravshanjon Risqulov**

*Lecturer,*

*Tashkent State University of Oriental Studies*

*Tashkent, Uzbekistan*

---

### ABOUT ARTICLE

**Key words:** Persian Gulf, renewable energy resources, natural - recreation, MENA, destination, Master Card, cruise, segment, oil dollars, tourism infrastructure..

**Abstract:** In this article, the economic analysis of the causes of the formation of tourism centers in the Persian Gulf region and the aspects of their development prospects. The leading destinations in the region are listed and compared by tourist flows, domestic and international tourist numbers. Charts and tables are made by combining different calculation methods. The article was written on the basis of extensive analysis of statistical and economic data. It should be noted that among the countries of the Middle East region, the Persian Gulf countries are considered to be the region with the most developed tourism due to their economic potential. The tourism industry is developing rapidly due to its natural resources and geographical point of view. A number of factors are cited as an example of this. Among them are budget revenues due to rich renewable energy resources, rich and large natural-recreational and historical objects, the ability to develop all types of tourism due to huge financial and administrative resources.

In this regard, each country in the region has its own important characteristics and nuances: tourist resources, climate, possibility of large-scale investment, material and technical base, etc. affect the formation of tourism centers in the region, which directly depends on the characteristics of the flow of tourists. In addition, the political situation, traditions and customs of the region, which are considered important in tourism, serve to popularize, move and raise the status of a unique type of product. The obtained results can be used in the development of approaches that serve the

development of tourism in Uzbekistan.

## ФОРМИРОВАНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ ЦЕНТРОВ В РЕГИОНЕ ПЕРСИДСКОГО ЗАЛИВА

*Равшанджон Рискулов*

*Преподаватель,*

*Ташкентский государственный университет востоковедения*

*Ташкент, Узбекистан*

### О СТАТЬЕ

<b>Ключевые</b> Персидский возобновляемые энергии, природно-рекреация, БВСА, дестинация, Master Card, круиз, нефтяные туристическая инфраструктура.	<b>слова:</b> залив, источники природно-рекреация, Master Card, сегмент, доллары,	<b>Аннотация:</b> В данной статье проведен экономический анализ факторов формирования центров туризма в регионе Персидского залива и аспекты перспективы их развития. Перечислены и сопоставлены ведущие направления в регионе по туристическим потокам, внутреннему и международному количеству туристов. Диаграммы и таблицы были подготовлены путем комбинирования различных методов расчета. Статья написана на основе обширного анализа статистических и экономических данных. Следует отметить, что среди рассматриваемых в статье стран ближневосточного региона страны Персидского залива являются регионом с развитым туризмом благодаря своему экономическому потенциалу. Индустрия туризма быстро развивается благодаря своим природным ресурсам и географическому положению. В качестве примеров этого приводится ряд факторов. Среди них поступления в бюджет за счет богатых возобновляемых энергоресурсов, богатых и крупных природно-рекреационных и исторических объектов, возможность развития всех видов туризма за счет огромных финансовых и административных ресурсов.
---	---	--

В связи с этим каждая страна региона имеет свои важные особенности и нюансы: туристские ресурсы, климат, масштабные инвестиционные возможности, материально-техническая база и т. д. влияют на формирование центров туризма в регионе, что напрямую зависит от характеристика потока туристов. Кроме того, политическая ситуация, традиции и обычаи региона считаются важными в туризме, а создание уникального типа продукта служит популяризации, продвижению и повышению его статуса. Полученные результаты могут быть использованы при разработке подходов, служащих развитию туризма в Узбекистане.

## KIRISH

Yaqin Sharq mintaqasiga kiruvchi davlatlar orasida Fors ko'rfazi davlatlari iqtisodiy salohiyati evaziga turizmi taraqqiy etgan mintaqa hisoblanadi. Tabiiy boyliklari va geografik nuqtai nazaridan turizm industriyasi shiddatli rivojlanmoqda. Bunga qator omillar misol qilib olinadi.

1. Tugallanadigan biroq, qayta tiklanuvchi boy energiya resurslari hisobiga byudjet daromadlari to'lib toshadigan mexanizm;

2. Boy va yirik tabiiy – rekreatsion va tarixiy ob'ektlariga egaligi;

3. Ulkan moliyaviy va boshqaruv evaziga turizmninig barcha turlarini rivojlantira olish qobiliyati.

Shu borada mintaqadagi har bir davlat o'zining muhim xususiyatlari va nuanslariga ega: turistik resurslar, iqlim, yirik hajmli investitsiya imkoni, moddiy – texnik baza va boshqalar mintaqada turizm markazlari shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi bu esa bevosita turistlar oqimi xususiyatlariga bog'liq. Bundan tashqari mintaqadagi siyosiy vaziyat, an'analar va odatlar turizmga muhim sanaladigan o'ziga xos tur mahsulot yaratish uni ommalashtirish, harakatlantirish va mavqeini ko'tarishga xizmat qiladi.

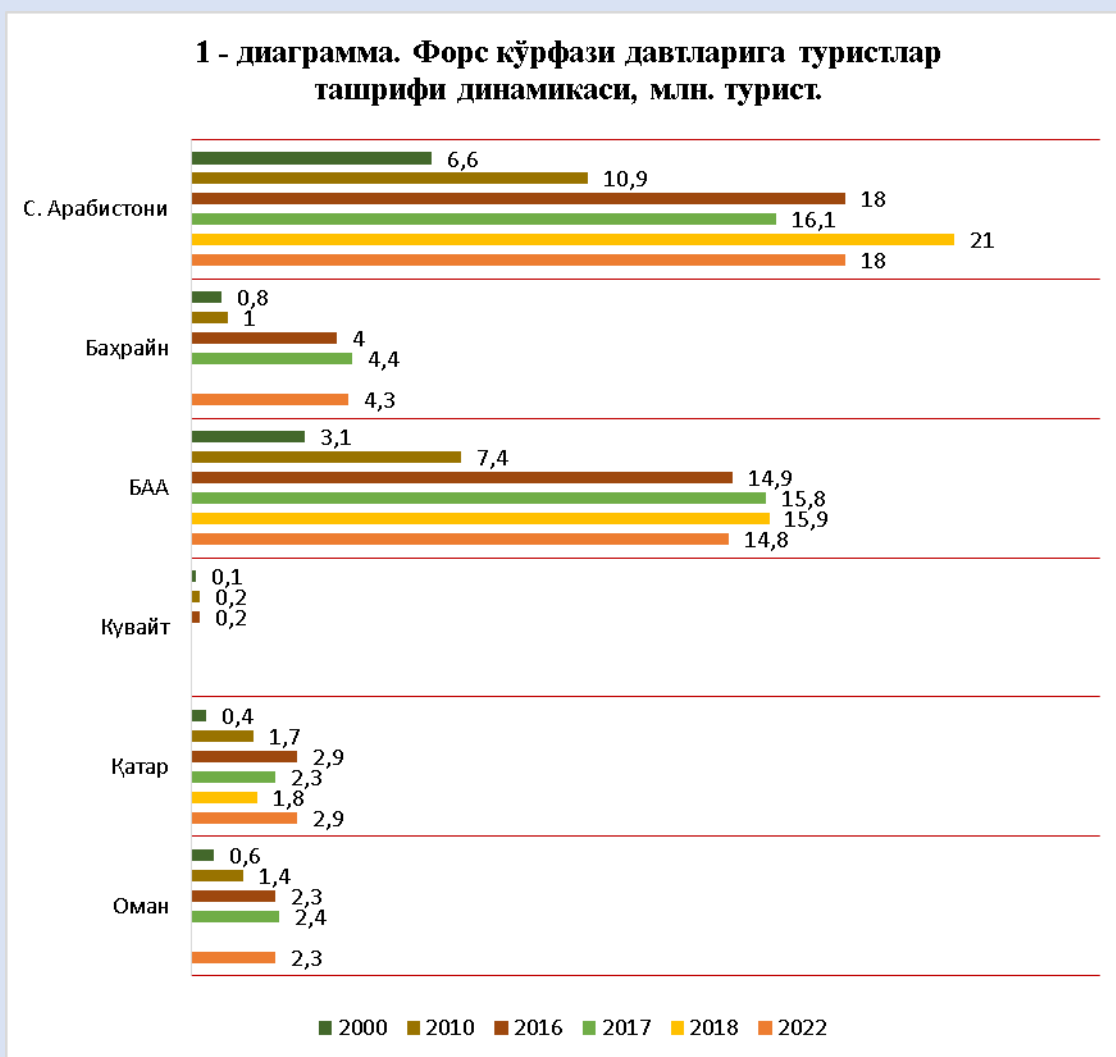
Qayd etish kerakki, Fors ko'rfazi mintaqasi davlatlari jahon iqtisodiyoti manbalarida Yaqin Sharq va Shimoliy Afrika (Middle East and North Africa - MENA) manbalarida shuningdek, Yaqin Sharq (Middle East) manbasida va alohida ravishda Fors ko'rfazi mintaqasi davlatlari shaklidagi



ma'lumotlarda ifodalanadi. Demak Fors ko'rfazi mintaqasiga oltita davlat kiradi. Bular: Saudiya Arabiston, Oman, Kuvayt, Bahrayn, BAA Qatar shular jumlasidandir. Aytish mumkinki, mintaqadagi davlatlarning muhim xususiyati iqtisodiyoti kabi turizmnin ham bir xil rivojlanmaganligi hisoblanadi. Ba'zi davlatlar neft va gaz daromadlarining katta qismini mamlakatda turizmnin rivojlantirishga, turistik infratuzilmalarni barpo etishga, turizm zamonaviy qiyofasini mamlakatda to'lig'icha aks ettirishga,

detinatsiyalarni ommalashtirish, uni reklama qilishga mamlakatni barcha uchun ochiq bo'lishiga harakat qilsa, boshqa davlatlar biznes markazlar sifatida namoyon qiladi, uchinchi davlatlar esa tabiiy va rekreatsion ob'ektlar nuqtai nazaridan turizm narxlarini nisbatan pasaytirishga intilishadi.

Asosiy qism. Mazkur tendensiyalar mintaqada turizm rivojlanishi va sayyohlar oqimlari oshishiga xizmat qilmoqda.



Manba: World Tourism Organization (UNWTO) Data as collected by UNWTO, February 2019, Arabian Travel Market 2023 ma'lumotlari asosida tuzib chiqildi.

Diagrammadan ko'rinib turibdiki, Fors ko'rfazi davtlarida turistslar oqimlari dinamikasi turlicha kasb etmoqda. Bu mamlakatlardagi turli siyosiy vaziyat, mamlakat turizm sohasidagi islohotlar shakllanishi, diniy nomutanosibliklar, chegaralarning yopiqligi kabi qator omillar sabab qilib ko'rsatiladi. Biroq mintaqada turistlar oqimlari barqaror davlatlarga Saudiya Arabistoni va Birlashgan Arab Amirliklari (BAA) taalluqlidir. BAA da turistlar oqimlari dinamik o'sib kelmoqda. Biroq, pandemiya davridan keyingi qayta tiklanish hisobiga amirliklarda ham turistlar soni pasayganini ko'rishimiz mumkin. Qatarda sayyohlar soni xuddi shuningdek. Aynan ushbu tendensiya Fors ko'rfazi davlatlari tomonidan Qatariga nisbatan 2017 yildagi sanksiyalari oqibatlarini ham deyish mumkin.

Fors ko'rfazida turizm strategiyalari mamlakatning neft va gaz sektori daromadlariga tobeligini oldini olish maqsadida iqtisodiyotda diversifikatsiyalash islohotlari natijasi hisoblanadi. Sababi neft va gaz konlari topilishi hamda doimiy ravishda jahon iqtisodiyotining yoqilg'iga bo'lgan talabi hisobiga eksport hajmi oshirilishi mamlakatga yuqori darajadagi daromadlar olib kelishga xizmat qildi. Ko'p yillar davom etgan tendensiya iqtisodiyotning boshqa sektorlarini sekinlashtirib, ularni qoloqlashtirib yubordi. Bu esa boshqa sektor rivojlanmasligiga va aholi bandligi ta'minlanmasligiga olib keldi. Natijada zahiralarning kamayishi sharoitida mamlakat daromadlari pasayib juda katta miqdorda inqirozga olib kelish xavfi sezilib qoldi. Shuning natijasida iqtisodiyotning boshqa sektorlarini ham rivojlantirishni talab etdi. Shu tariqa mintaqada davlatlari turizmni rivojlantirishga katta miqdorda

investitsiyalar jalb eta boshladi. Qayd etish kerakki, mintaqada diniy va ziyorat turizmi juda yashxi rivojlangan. Aynan ushbu yo‘nalishlar hisobiga turizmni zamonaviy bosqichlarga ko‘tarish imkonini beradi.

Master card tomonidan dunyoning eng kuchli destinatsiyalari top 20 taligi reytingiga ko‘ra For ko‘rfazidan Dubay va Makka destinatsiyalari o‘rni olgan. Unga ko‘ra Dubay dstinatsiyasiga 2017 yilda 15.79 mln, 2018 yilda 15.93 mln. turist hamda 2019 yilda turistlar 1.68% ga 16 mln.ga oshganligi, Makka destinatsiyasida 10.53, 10 va 10.6 mlnga o‘sganligi qayd etilgan, mos ravishda .

Tunab qoluvchi xalqaro turist daromadlari miqdori bo‘yicha Dubay destinatsiyasi jahonning top 20 orasida yetakchi hisoblanadi. Xuddi shuningdek, Makka xalqaro turist daromadi bo‘yicha jahonda ikkinchi, 2019 yilda 21.6 ming AQSh dollariga tengni tashkil etgan. Qayd etish kerakki, destinatsiyalarga turistlar tashrifi nafaqat daromadlari bilan balki, har 1000 turistga yaratiladigan ish o‘rinlari bilan ham ahamiyatlidir. 2019 yilda Dubay amirligiga kelgan har 1000 ta turistga 105.4 ta yangi ish joylari barpo etilgan, bu ko‘rsatkich Makkada har 1000 ta sayyohga 77.3 ta yangi ish o‘rinini tashkil etgan. Ish joylari yaratilishi bo‘yicha Bali destinatsiyasi yetakchi, har 1000 ta turistga 409 ta yangi ish o‘rinlari barpo etilgan.



Manba: Mastercard Global Destination Cities Index 2019 ma'lumotlari asosida tuzib chiqildi.

Diagrammaga ko‘ra Dubay destinatsiyasi ko‘rsatkichlari Makka destinatsiyasiga nisbatan ancha yuqori ekanligini ko‘rsatib turibdi. Vaholanki, turizm imkoniyatlari bo‘yicha Saudiya Arabistoni BAA ga taqqoslanganda yetarlicha yuqori hisoblanadi. Sababi har yillik va yil davomida diniy ziyorat va mavsumiy ibodatlar asnosida xalqaro turistlar oqimlarini ancha kuchaytirib olish imkoni mavjud. Ikkinchidan Saudiya Arabistoni Qizil dengiz rekreatsiya va kruiz kabi turizm turlarini tashkillashtirish yo‘nalishlariga ega. Biroq, ham hudud va boshqa imkoniyatlar nuqtai nazaridan BAA turizmida yetakchi hisoblanmoqda. Demak, jahonda turizm sohasini rivojlantirish uchun barcha segmentlarni qamrab olishga va ularning talablarini qondirishga harakat qilish zarurligi kelib chiqadi. Birgina diniy yoki ziyorat turizmi xizmat ko‘rsatish sektorini ko‘tara olmas ekan. Aksincha zamonaviy turizmning barcha shakllariga e‘tibor qaratish turizmdan yuksak darajada foydalanishga olib keladi.

Dubay destinatsiyasida turizm daromadlari yuqoriligiga keladigan bo‘lak, 2019 yilda amirlikda xalqaro turist tunash kunlari 3.5 kunni tashkil etadi va 553 AQSh doll.ga teng, Makkada turist tunash o‘rtacha kuni 14.9 kun va o‘rtacha harajati 135 AQSh doll.ni tashkil etadi. Yuqoridagi fikrga qo‘shimcha ravishda turistlar segmentida 25 – 45 yoshlar doirasida sayyohlarni ko‘zda tutish ancha samarali hisoblanadi. Undan tashqari, turizm sohasida chegara bo‘lishi turizmni to‘la qonli rivojlanmasligiga olib keladi. Saudiyada zamonaviy turizm deyarli cheklangan, spirtli ichimliklar, hohlagan kiyimlarda sayr qilish taqiqlari mavjud, ovqatlanishdagi tartib qoidalar kabi qator kamchiliklar destinatsiya rivojiga to‘siq bo‘lib turadi. Aksincha Dubay destinatsiyasida barcha yo‘nalishlar keng tarqalgan va tez sur‘atlarda rivojlanmoqda.

Fors ko‘rfazi mintaqasida neft va gaz konlari topilishi va qayta ishlanib eksport qilinishi natijasida katta miqdorda daromadlar keltira boshlangan. Jahon iqtisodiyotida mazkur tendensiya neft dollarlari deb yuritilgan. Shu tariqa mamlakat byudjet tushumlari aynan turizmga bog‘lanib asosiy manbasi neft va gaz sanoatini tashkil etadi. Istiqbolda ushbu daromadlarga bog‘liqlikni kamaytirish hamda mustaqil rivojlanishga ega sektorlarni barpo etish mintaqa davlatlarining asosiy vazifalariga aylanib qoldi. Aytish mumkinki, jahon iqtisodiyotida YaIM aholi jon boshiga yuqori sanaladigan davlatlardan biri Qatar hisoblanadi. Aholi jon boshiga 61 ming AQSh dollarini tashkil etadi.

1 – jadval. Fors ko‘rfazi davtlari iqtisodiy ko‘rsatkichlari. 2022 y.

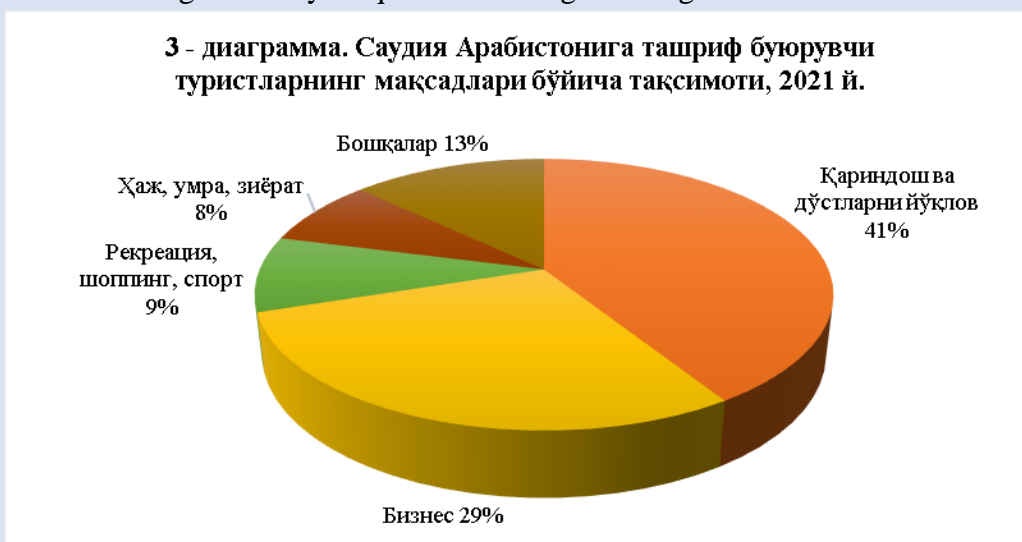
	Mintaqa bo‘yicha jami	Saudiya Arabistoni	BAA	Kuvayt	Oman	Qatar	Bahrayn
Aholisi, mln.	53	32	10	4	4	2	1
YaIM, mlrd.doll.	1 373	640	371	110	63	157	32
YaIM aholi jon boshiga, doll.	25.905	20.150	37.678	26.005	15.964	60.787	24.183

Manba: Gulf Cooperation Council 2022. ma’lumotlari asosida tuzib chiqildi.

Mintaqada yetakchi turistik markaz Saudiya Arabistoni hisoblanadi. Mamlakatda Ar – Riyod, Jidda, Makka, Madina, Abha, Dammam, Xobar, Toif, Jubayl, Tabuk, al – Baha, Hayl va Yanbu kabi destinatsiyalar mavjud. 2021 yilda Saudiyada kiruvchi turistlar oqimi 16% ga qisqargan va 3.5 mln.

turistni tashkil etgan bo'lsa, harajatlari 14.7 mlrd rialga teng bo'lgan. Unga nisbatan ichki turizm ijobiy holat yuzaga kelgan. Xususan 2021 yilda ichki sayyohlar soni 63.8 mln. turistga teng bo'lgan, uning daromadlari 80.9 mlrd. rialni tashkil etgan bo'lsa, 2021 yilda chiquvchi turizm 8.4 mln. turistni, 53.2 mlrd. rialdan iborat bo'lgan.

Mamlakat kiruvchi turizmi 2020 yilga nisbatan 2021 yilda turistlar oqimi -16% va daromadlari -27% ga pasaygan. Albatta bunda pandemiya oqibatlari muhim rolni o'ynagan. 2021 yilda kiruvchi turistlar soni 691 mingtaga o'sgan. Kiruvchi turistlarning asosiy qismi qarindoshlar va do'stlarni yo'qlov maqsadida tashrif buyurishgan – 41%, biznes maqsadida 29%, 9% esa dam olish maqsadida, kiruvchi turistlarning 8% diniy maqsadlarda amalga oshirilgan.



Manba: Tourism Statistics in Kingdom of Saudi Arabia - 2021 Annual report.

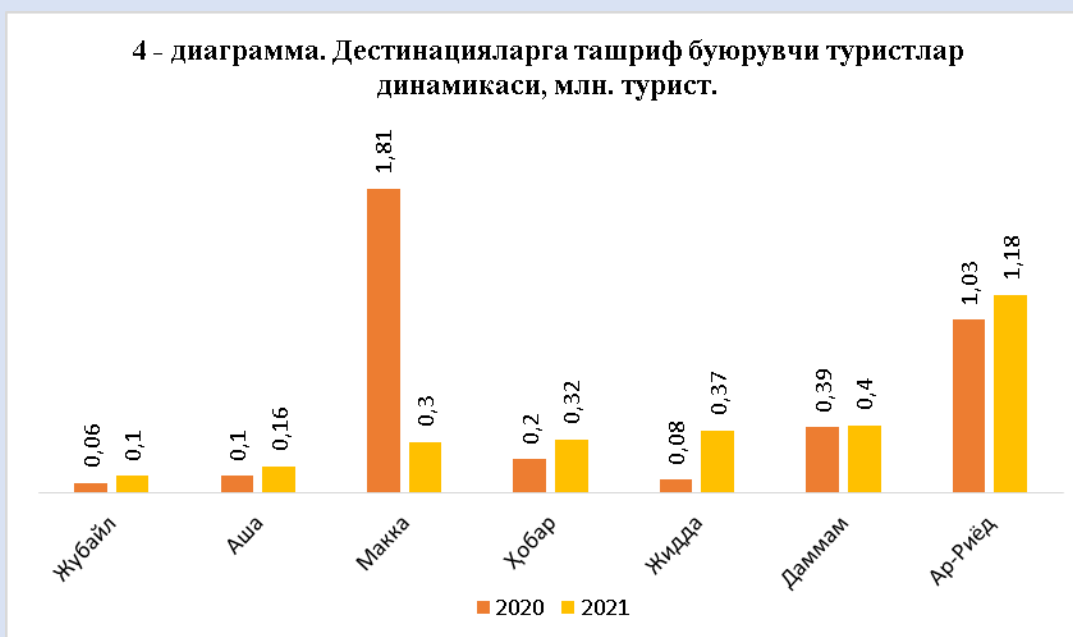
Ma'lumotlarga e'tibor qaratadigan bo'lsak, barcha davtlardagi kabi tendensiya turizmning asosiy qismi qarindoshlarni yo'qlov turizmiga taalluqlidir. Bu esa dunyoning globallashib, integratsiyalashib ketganligidan dalolat beradi. Shu bilan birga biznes maqsadlari ham ommaviy tendensiya hisoblanadi. Keyingi yetakchi maqsad albatta, dam olish hisoblanadi. Ziyorat turizmi hatto oxirgi o'rindagi maqsadlarni aks ettirib turibdi. Mamlakatimizda ham yo'qlov turizmi yetakchi ahamiyatga ega. Shundan kelib chiqadigan bo'lsa, turizm bozorini shu yo'nalishlarga to'g'irlash maqsadga muvofiq. Osiyoda turizm xususiyatlari ham shundan iboratdir.

Pandemiya jahon turizm sohasida ichki turizmni rivojlantirish asosiy majburiyatlardan ekanligini isbotlab berdi. Sababi, qulay va yengililigi bilan ajralib turadi. Fors ko'zfazida ham shu kabi tendensiya kuzatiladi.

Saudiyaga 2021 yilda kelgan turistlarning katta qismi Fors ko'rfazidan hisoblanadi (37%). Keyingi mintaqa Yaqin Sharq 26%, Osiyo 21%, Afrika 6%, Yevropa 5%, Amerika 2% larni tashkil etadi.

Mamlakatga 2020 tashrif buyuruvchilarning ko'p qismi Makkaga to'g'ri kelgan bo'lsa, 2021 yilda ularning soni 84% qisqargan. 2021 yilda kiruvchi turistlar oqimlari Ar – Riyodga kelishgan 1.18 mln. turist.





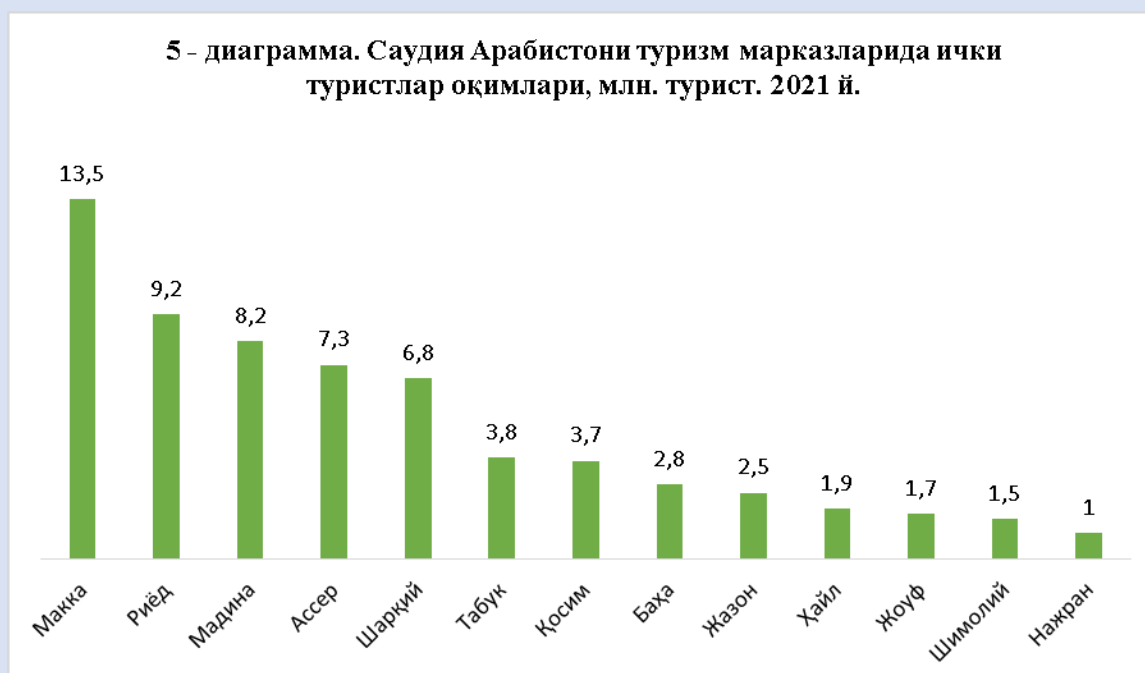
Manba: Tourism Statistics in Kingdom of Saudi Arabia - 2021 Annual report.

Kiruvchi turistlar daromadlari 2021 yilda 14.7 mlrd rial deb baholanmoqda. Qayd etish kerakki, tashrif buyuruvchi turistlarning joylashtiruv vositalari bo'yicha taqsimotiga keladigan bo'lsak, keluvchilarning 44% mehmonxonalarga, 38% mehmon uylarga, 17% apartamentlarga va 1% boshqa tunash vositalariga to'g'ri keladi. Mazkur tendensiya ham jahonda kuzatiladigan vaziyat hisoblanadi. Masalan Fransiyada mehmonxonalarga nisbatan mehmon uylar ya'ni aholi tomonidan tashkil etilgan joylashtirish vositalari ko'pdir. Mamlakatimizda ham istiqbolda mehmon uylarni tashkil etishni Yevropa standartlariga muvofiqlashtirishga e'tibor qaratish lozim.

Xalqaro turizmni harakatlantiruvchi asosiy kuch ichki turizm hisoblanadi. Sababi, kiruvchi turizm tashqi bozor kon'yunkturalariga o'ta sezuvchan hisoblanadi. Bunga turli omillar kuchli ta'sir ko'rsatadi. Biroq ichki turizm hatto pandemiya sharoitida ham byudjetga yetarlicha daromadlar keltiradi. Shu sababli mamlakatimizda ham ichki turizm uchun eng avvalo transport infratuzilmalarni rivojlantirish talab etiladi.

Xuddi shuningdek, Saudiya Arabistonida 2019 yilda ichki turistlar oqimi 34% dan 2020 yilda 52% ga o'sgan bo'lsa, daromadlari 2019 yilda 32% dan 2020 yilga 87% ga oshgan. 2021 yilda mamlakat ichki turistlar oqimlari 63.8 mln. turistni tashkil etgan. Ular turistik maqsadlarining asosiy qismi dam olish, shopping va sport maqsadlari 49%, qarindoshlarni yo'qlov 33%, haj, umra va ziyorat 12%, biznes 3% va boshqalar 2% ni tashkil etgan.

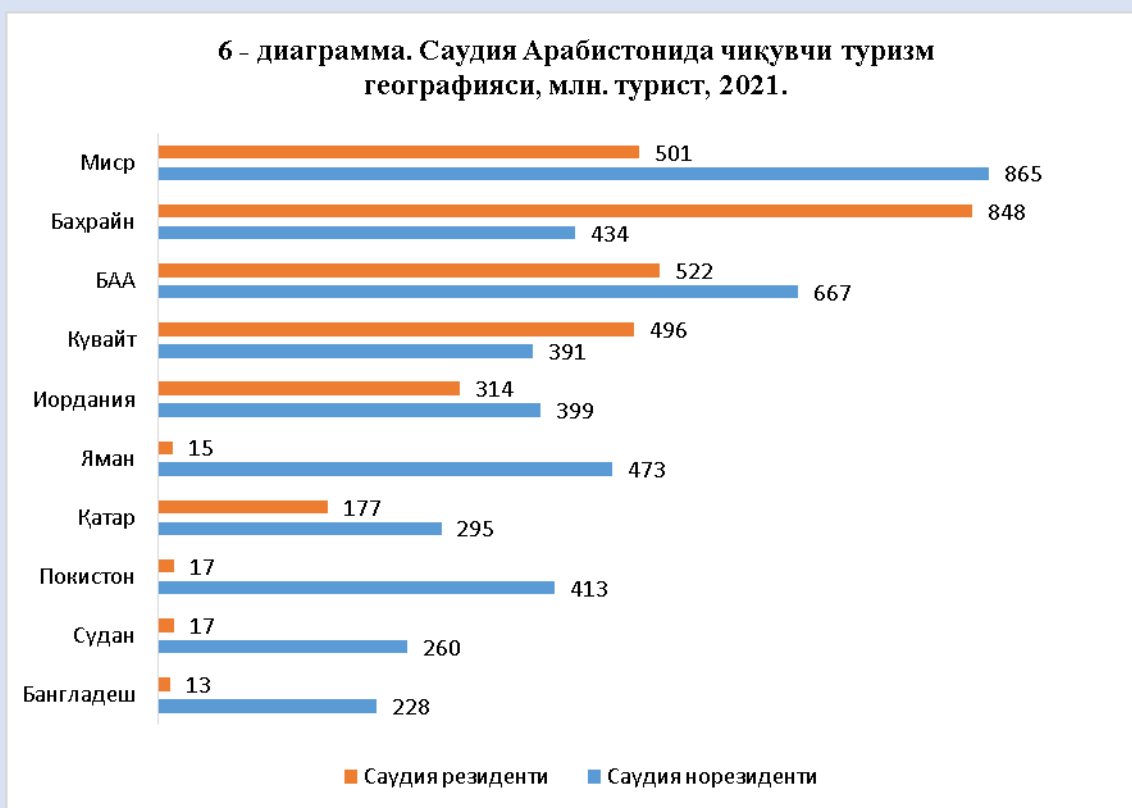
Saudiya Arabistoni ichki turizmidagi asosiy destinatsiyalar Makka hisoblanib, 2021 yilda ichki turistlar oqimlarining 13.5 mln. ni 21% to'g'ri kelgan. Keyingi mashhur destinatsiya Ar – Riyod 14%, Madina 13% qolganlari sharqiy destinatsiyalarga taalluqlidir.



Manba: Tourism Statistics in Kingdom of Saudi Arabia - 2021 Annual report.

Ички туристларнинг 36% mehmon uylarda, 35% apartamentlarda, 26% mehmonxonalarda va 3% boshqa joylashtiruv vositalarida tunashadi.

Saudiyada 2020 yilda 8.4 mln. turistlar chiquvchi turistlar sifatida qayd etilgan. Shuning 3.3 mln. turistlar Saudiya rezidentlari, 5.1 mln. ni norezidentlarni tashkil etadi. Chiquvchi norezident turistlarning katta qismi 82% qarindoshlarni yoʻqlash, 71% biznes maqsadlarida boʻlsa, rezidentlarning 76% dam olish boʻsh vaqtni mazmunli oʻtkazish turizmini tashkil etadi. Chiquvchi turistlarning 55% mehmon uylarda, 33% mehmonxonalarda, 10% apartamentlarda va qolgan 2% boshqa joylashtirish vositalarida toʻxtashadi.



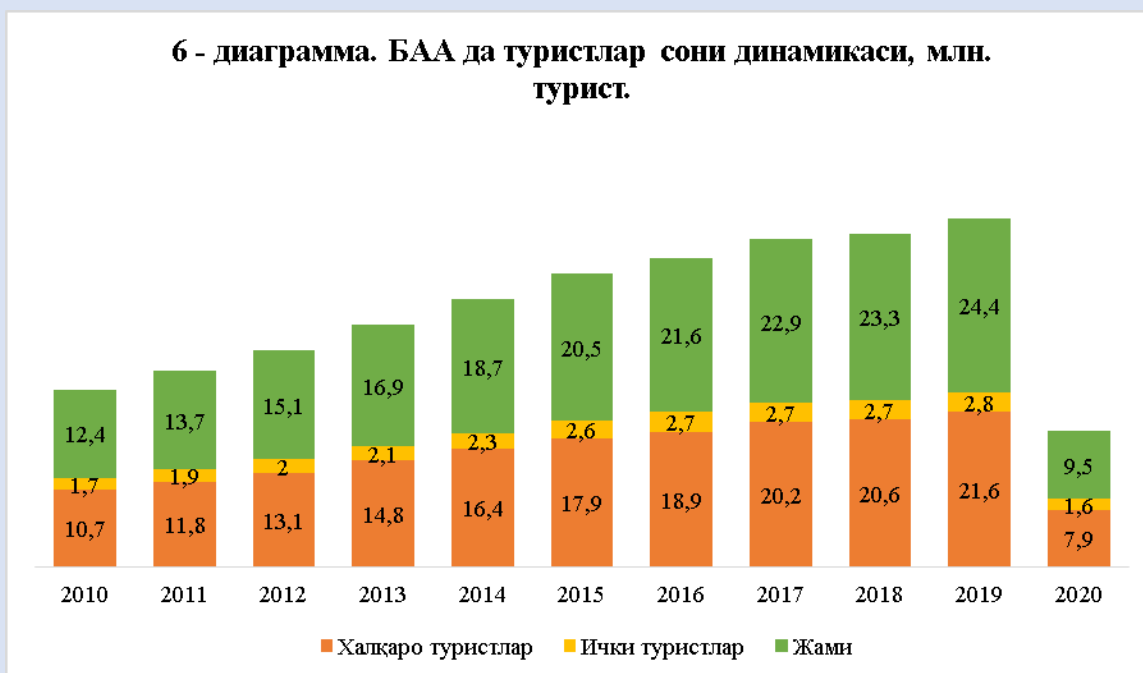
Manba: Tourism Statistics in Kingdom of Saudi Arabia - 2021 Annual report.

Birlashgan Arab Amirliklari Fors ko'rfazi mintaqasida turizm sanoatini rivojlantirishni birinchi bo'lib boshlagan davlat hisoblanadi. Neft daromadlarini turistik infratuzilmalarga katta miqdorda yo'naltirishi hamda zamonaviy turizm qiyofasini yaratishga bo'lgan harakatlari natijasida nafaqat mintaqada balki, jahon turizm bozorida muhim o'ringa ega sanaladi. Ayniqsa Dubay zamonaviy turizm olamini o'zida aks ettira oldi. Jahonning barcha turistlar segmentini o'zida qamrab olishga imkon yaratdi. Turli shoular, ko'rgazmalar, osmono'par binolar, jahon turistlar oqimini hayratga sola oladigan darajadagi o'zgarishlar, oddiy qishloq manzaralarini tanib bo'lmas darajada o'zgartirib yuborishi jami amirlik turizm imiji jahonda o'ziga xos o'ringa chiqib oldi.

Turizm tashkiloti UNWTO ma'lumotlariga ko'ra BAA da turistlar oqimlari yildan yilga 1 mln. turistga oshib borishi qayd etilgan. 2010 yilda mamlakatda jami turistlar soni 12.4 mln. turistni tashkil etgan bo'lsa 2019 yilda qariyb ikki barobarga o'sib 24.3 mln. turistga teng bo'lgan.

Amirlikda turizmning o'ziga xos xususiyati ichki turizm emas balki, xalqaro turizm salmog'i yuqoriligi bilan ifodalanadi. Tanishib o'tgan barcha mamlakatlarda ichki turizm ulushi xalqaro turizm hissasiga nisbatan yuqori ko'rsatkichda bo'lgan. Buni qator Yevropa davlatlarida, Saudiyada va O'zbekistonda ham kuzatish mumkin. Biroq Amirlikda buning aksini kuzatish mumkin. 2019 yilda mamlakatda jami turistlar soni 24.3 mln. ni tashkil etgan bo'lsa, shuning 21.6 mln. xalqaro turistlar, 2.8 mln. ichki turizmga to'g'ri keladi. Xalqaro turistlar jami turistlarning 88.8% ga teng. 2020 yilda mamlakatda turistlar soni 9.5 mln. ni tashkil etgan bo'lsa, shundan xalqaro turistlar ulushi 83.1% ga teng bo'lgan. Buni har bir aholiga bitta turist to'g'ri kelganligi bilan izohlasak, 2019 yilda bu ko'rsatkich har bir amirlik aholisiga 2.1 turist to'g'ri kelishi bilan izohlanadi. Shuning hisobiga ham xalqaro turistlar oqimlari mazkur mamlakatda yuqori ulushga ega. Ikkinchidan xalqaro turistlarning katta qismi Dubay destinatsiyasiga tashrif buyurishadi. Dubay turizm markazi jahon turizm

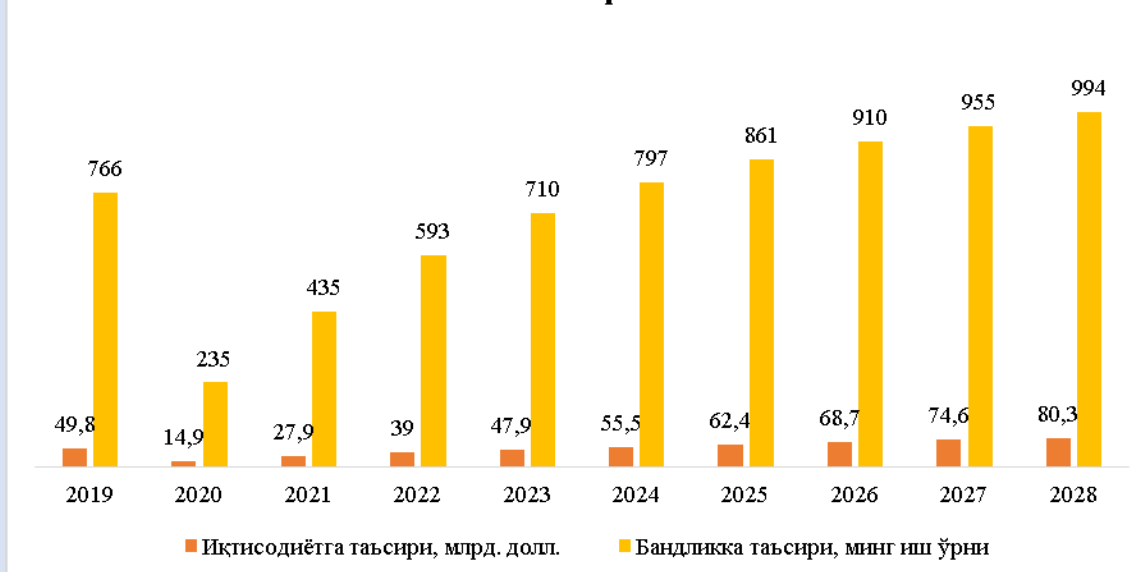
markazlarini o'zida jamlashga harakat qilishi natijasida juda qulay iqlim yarata olganligi bilan ta'riflash mumkin. Yana bir sababi havo transporti jahon ahamiyatiga ega hisoblanadi. Ba'si bir reytinglar indeksleri bo'yicha Amirlik havo yo'llari bir necha yillar davomida jahonda yetakchi avia kompaniya sifatida e'tirof etiladi.



Manba: Driving the Tourism Recovery in the United Arab Emirates. Tourism Economics. An Oxford Economic Company.

Turizmning amirlik iqtisodiyotida ahamiyati juda katta . 2019 yilda mamlakat YaIM ga ta'siri hajmi 49.8 mlrd. doll. deb baholangan. Undan tashqari, ish joylari bilan ta'minlash masalasida ham ulkan ahamiyat kasb etadi. Turizm sohasida yaratilgan ish joylari bevosita bandlikka ta'siri sifatida ifodalansa, bandlikka bilvosita ta'siri turistik infratuzilmalardagi yaratilgan ish o'rinlari hisoblanadi. BAA turizm sektorining mamlakat bandlikka to'g'ridan – to'g'ri va bilvosita ta'siri o'rtasidagi farqi derli bir xil tendensiyaga ega.

7 - диаграмма. Туризмнинг БАА иқтисодиёт ва бандликка таъсири



Manba: Tourism Economic. WTTC.

БАА топ destinatsiyalar sifatida barcha amirliklarni keltirish mumkin. Statistik ma'lumotlarga ko'ra 2016 yilda Abu Dabi destinatsiyasiga 4.440 mln. turistlar, Dubai destinatsiyasiga 14.9 mln., 2019 yilda 17.5 mln., pandemiya ta'sirida bir oz pasayish kuzatilishiga qaramay 2021 yilda 12.4 mln. turistlar, Sharja destinatsiyasiga 1.8 mln. turist oldingi yilga nisbatan 17% oshgan, 2018 yilda Ras al Haymaga milliondan ortiq turistlar tashrif buyurishgan. Mamlakat destinatsiyalari orasida Dubai turizm markazi nafaqat БАА da balki, jahonda ham yetakchi hisoblanadi.



2 – jadval. Dubai destinatsiyasiga tashrif buyurgan turistlar soni dinamikasi.

	2013	2016	2018	2019	2020	2021
Tashrif buyuruvchilar, mln.	11	14.4	16.2	17.5	8.8	12.4
Xalqaro, % da	81	79	77	76	48	47
Ichki turistlar, % da	19	21	23	24	52	53

Manba: Dubai's Department Of Economy And Tourism. Annual Visitor Report 2021.

## XULOSA

Yuqorida bayon qilinganlar asosida qayd etish kerakki, turizmning bitta talabi geografik kengliklar hisolanadi. Shu bilan birgalikda turli barerlardan holi ravishda turizm to'la qonli rivojlanadi. Turizm iqtisodiyotning qon tomiri hisoblangan valyuta tushumlarini shakllantiruvchi muhim omillardan biridir. Tanishib chiqqanimizdek, mamlakatda eng avvalo ichki turizm taraqqiy etishi lozim va ushbu omil xalqaro turizmni harakatga keltirib yuborish kuchiga ega. Shu nuqtai nazarda Markaziy Osiyo davlatlarida ham o'zaro turistik geografik kengliklar yaratilishi lozim. Mazkur tendensiya o'zini qanchalik kech topsa shunchalik turistlar oqimlari va istiqbollari ortga surilib ketaveradi deyish mumkin.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. World Tourism Organization (UNWTO) Data as collected by UNWTO, February 2019, Arabian Travel Market 2023.
2. Mastercard Global Destination Cities Index 2019.
3. Gulf Cooperation Council 2022.
4. Tourism Statistics in Kingdom of Saudi Arabia - 2021 Annual report.
5. Driving the Tourism Recovery in the United Arab Emirates. Tourism Economics. An Oxford Economic Company.
6. Tourism Economic. WTTC.
7. Dubai's Department Of Economy And Tourism. Annual Visitor Report 2021.